

fuldt Polakker hvad land og lojalitet angaar.

Bedst af alt, fik de lov at forblive med den gamle rene lutherske lære. — Pastor Bursche lod os forstaa, at han og alle hans medarbejdere næret en sand afsky for den moderne gift som nu har gjenemsvaret den tyske teologi. Polens lutherske præster har i lange tider faat sin skolegang ved universitetet i Dorpat i den forhenværende russiske Østersjø provins.

Menighederne har drevet en udstrakt skolevirksomhed; en skole i Varschau hvor 38 lærere og 800 studenter var at finde før krigens udbrud viser os en ikke liden interesse for denne gren af kirken arbejde. Ligeledes er der et barnehjem, et gammelt og et større hospital, alt sammen drevet af denne ene menighed. Paa andre steder, f. ex. i Lodz, var der en større diakonessanstalt og 2 barnehjem. Men saa kom krigen.

Hvordan gik det saa med Polen? Vi hørte om andre land som maatte døje forfærdelige ting, men om Polen hørte vi ingen ting. Maaske det var, fordi Polen fik være i fred? Ak nei, desværre. Og de ting, som Pastor Bursche og mange med ham havde at fortælle os, var noget af det frygteligste, jeg endnu har hørt af krigens mange rædsler. I 1915 var Tyskerne i anmærsch og vilde snart ha Varschau i sin vold. Der var jo ikke en eneste fæstning at forsvare byen med. Men da det gik op for Russerne at de maatte trække sig ud af Polen, blev der givet øjeblikkelig ordre til funktionærerne i de lutherske distrikter, at de ufortøvet skulde transporteres til det indre af Rusland eller Sibirien. Hvorfor? Jo, der er folk, som altid er sig selv lige i alle land. Saadanne var der ogsaa i Polen. De havde overbevist Russerne om, at Lutheranerne ikke var til at stole paa, at Lutheraner og pro-Tysker var et og det samme, og at de sikkert vilde hjælpe Tyskerne, som nu kom væltende i massevis indover Polen. Med 24 Timers varsel maatte saa mere end hundrede tusen lutherske forlade hjem, familie, alt, og ta veien ad Rusland. Ti dage senere kom ordren til kvindene og barna at gjøre sig reiseferdige. De blev nødt til at gi bort eller sælge for en spot pris kreatur og bohavne og saa begyndte et af krigens sørgeligste optrin. Paa vejen østover maatte man standse en gang om dagen for at begrave de mange smaa, som døde undervejs, og det værste af alt var, at man ikke vidste, hvor det var blit af dem, som var sendt afsted i forveien. Man ledte hid og did, og mange har endnu ikke fundet hverandre! Pastor Bursche og ed fleste af de andre præster blev vist ud af landet og delte de øvrige lod i Rusland. Tre lange aar i Rusland; og saa begyndte de at komme hjem igen. Nu er to trediedele vendte tilbage til Polen; en trediedel er endnu i landflygtighed eller døde. Da de kom til de gamle tomter var der ødelæggelse og ruiner overalt. Kirkerne laa i grus, skolerne opbrændte, hjemmene var bare nogle sorte forklulede mure og overvokset af ugræs. Ager og eng laa enten som ørken eller var tat i brug og eie af de katolske naboer, som nu kom sig op i rigtig hellig harme over, at de „tyske” skulde vove sig tilbage til de gamle trakter!

Og nu stod de der fuldstændig ribbet for alt. Det er med grun, jeg tænker paa, hvad den kommende vinter vil bety for disse stakkels folk. Mens de var i Rusland havde de slitt av sig sko og de faa kler de fik ta med. Nu har de hverken sko eller kler, hverken at gaa i eller at ligge i. Av alle de jeg saa og talte med i Kamien distriktet, var der næppe en av ti som havde saapas til kler at de for skams skyld kunde gaa til by eller kirke.

Før krigen var en af Polens vakreste kirker at finde ude paa landet nogle mil fra Chelm i det sydøstlige Polen. Ved siden av hadde der været en rigtig stor almueskole, et menighedshus, og flere andre større bygninger. Nu var det nedrevne og forklulede mure som stirret os i møde. Distriktetsformanden, past. Schöneiche, hadde sendt besked til folk, at vi var ivente, og da vi kom, var der en hel flok mellem ruinerne og ventet paa os.

Vi gik da indenfor kirken og fandt næsten hele gulvet beovokset med smaaskog og krat. Men en anseelig kirke maatte ha været, det kunde vi se af et portræt af den slig den var før. Jeg skal aldrig glemme den flokken som stod omkring os derinde! Hvad de fortalte og hvorledes de saa ud. Sult og sorg hadde sat uhyggelige mærker paa disse graa indfaldne ansigter. Alle saa saa gamle ud, endog de smaa. I stedet for kler var det nogle faa usle filler, i stedet for mad var det suppe lavet av ugræs, og istedet for de hjem, de maatte løbe ifra for aar og dag siden, var det nu en „dug-out” eller et jordhul!

Pastor Schöneiche fortalte dem, at Vor Herre hadde sendt disse to Amerikanere ud paa opdagelsesreise, at de nu hadde fundet sine brødre i den store nød, og at der nu var haab om bedre tider. Og saa takket han Gud for alt; for det tunge de hadde gennemlevet, og fordi det nu begyndte at gry mod dag. Saa sang de udenad flere vers av „Velt alle dine Veie og al din hjertesorg.”

Det var sandt, vi gik paa opdagelser. Vi opdaged et jordhul hvor far og mor laa i hver sit hjørne paa den vaade jord, den ene syg af tyfus, den anden døende av tæring. Og typhus var forarsaget av sult naturligvis. En liden jente sad der og lokket den syge mor til at spise nogle bær, hun hadde plukket. Ellers fandtes der ikke en eneste smule mad hos dem. Og om nogle faa dage vilde det være forbi. Mange var saa svage af sult, at de ikke kunde staa op, og de følte ikke sulten saagnavende naar de laa stille, fortalte man os. En ældre mand var netop død, da vi kom til et av disse strøg. Hadde ikke havt andet end ugræs at spise hele sommeren, og nu var det forbi. Jeg spurgte et par halvvoisne jenter om de var syge. — de saa faelt veike og elendige ud, vi er saa sultne, saa sultne, sa den ene, og saa brast de i graad begge to. Og saa maa jeg faa lov at fortælle noget som haendte os den anden dagen vi var i Polen. En nonne naadde os igjen ude paa gaden, og spurgte om ikke vi var Amerikanere? Jo, vi var nok det. Om hun og en anden søster skulde faa lov at ha en samtale med os den næste dag? Om der maatte vel bli en raad med det.

Og næste dag kom de. Den ene var en oversøster og bestyrerinde for et av byens store hospitaler, den anden bestyrte en anstalt for aandsvake og uhelbredelige. De talte begge to fransk, og jeg maatte da oversætte for den bestyrte dr. Morehead, hvad det hele dreiet sig om.

Paa det store hospital laa 500 syge, men nu manglet man sæbe, sengekler, (de laa nøgne paa de gamle madrasser) ikke hadde de melk, ikke nogen slags forbindelse. Det samme var tilfældet med den mindre anstalt. „Og dere, som er komne fra det store Amerika, dere som er de første kristne, som har naaet hid, vil dere ikke bevæge det Røde Kors til at gi os mediciner og forbindelse, vil dere ikke la os faa penge for melk, for sæbe og for sengekler? Vær snil og kom og se selv, hvorledes vi har det!”

Jeg forsøgte saa lempelig jeg kunde at forklare for dem hvem vi var og at det nu var først og fremst vore egne vi maatte hjælpe, og at vi kun var komne for at undersøge stillingen, men at vi desværre ingen midler hadde tat med os.

„Ja, vi ved dere er Lutheranere,” sa den katolske oversøster, „men der er jo saa mange Lutheranere blandt disse, som vi har forsøgt at pleie, — nu kan vi ikke mere, og nu maa dere hjælpe for hans skyld som dere og vi tilber som vor fælles frelser.” Om det var gjeldt at være der? Aa du, jeg ønsket mig mange tusen mil væk! Det bedste, jeg turde love, var at nævne det for nogle af de katolske myndigheder i Amerika, saa var jeg sikker, der vilde komme hjælp.

Det var ikke længe efterpaa, at vi fandt samme slags kaar hos vore egne, baade paa hospitalet og paa diakonissehjemmet. — Nar diakonissehjemmet i Lods er der et midlertidig barnehjem for „War Orphans”. En gang om dagen faar disse smaa en tynd suppe, som de har at takke Hoover for, idet nogle faa af hans mælsække naadde did. Men selv med dette ene magre maaltid om dagen vil det snart bli slut med forsyningen, og bestyrerinden udtalte frygt for, at de fleste af disse 200 smaa vil bukke under av sult før vaaren kommer.

Hvad er det saa vore lutherske brødre trænger mest? Jo, Pastor Bursche formulerte det slig: „Vi trænger 50 tusen nytestamenter og 5 tusen Bibler. (Den gang man fik ordre til at flygte tog præsterne og delte de faa Bibler som fandtes, delte dem op i mange smaa, saa de fleste kunde faa lidt.) Vi trænger en masse penge, mindst en million dollars, men det ønsker vi alle at faa som laan paa tre aar. Vi synes ikke det er ret at ta imod noget som almisse, og vort folk har godt av at faa det som laan. Vore kirker og skoler maa bygges op, det vil kræve mange penge. Vore tusen hjem maa reises paa ny, vore farmers trænger arbejdsudstyr, kør og maskiner og saahvede. Alt dette tar mange penge. Vore præster og skolelærere har intet faat i aarevis, og dette betyr atter igen penge. Skal vi opta laan hos bankerne, (de er alle jøder i Varschau) saa forlanges der op til 25 procent, og det vil bli vor undergang.”

„Og saa trænger vi kler. Mange kler og varme kler. En hel skibslandning sendt fra Amerika vil være ligesaa kjerkomment som absolut paakrævet, om ikke tusener skal fryse ihjel naar vinteren kommer.” Dette var alt saa hans mening som er formand for den lutherske kirke. Og den Amerikanske Ambassadør, Mr. Gibson, var fuldt ud enig med ham. Denne sidste lovede at faa en saadan skibslandning af kler besørget sendt fra Danzig til Varschau, dersom folk i Amerika vilde samle den og sende dem over havet. Jeg er fuldt forvisset om at en hurtig og rigelig hjælp vil redde vor lutherske kirke i Polen.

Netop som vi skulde reise fra Varschau hjemover, fik vi se nogle udsendinge fra Ukraine, ikke saa svært langt fra Chelm, hvor vi hadde været ugen før. De kom til Pastor Bursche og bad om præster. Der var 60 tusen lutherske dernede uden sjælehyrde. Præsterne de hadde var døde, en eller to, jeg husker det ikke nu, var myrdet af Bolsheviki. Men stakkars folk! Bursche hadde ingen at gi dem, trænger selv mindst 30 præster til.

Som land betragtet er Polen endnu en ubestemt størrelse. Grænsen mod vest er saa omfrent ordnet, men mod nord, øst og syd er det aldeles i det blaa. Man kæmpet af alle livsens kræfter paa tre forskellige fronter, da vi var der. Det vil bli et temmelig vidtstrakt land om det faar de grændser som det synes de har ret til, med mindst 20 millioner Polakker. De strøg som man slaas om, er stærkt luthersk, f. ex. hertugdømmet Tosen, dele av Silesien og de Mazuriske lavlande. Naar disse trakter hvis befolkning er næsten udelukkende, polsk-lutherske, blir indlemmet i den nye Republik, vil der bli næsten 2 millioner lutherske i Polen.

Verdenskrigen set med Santaløjne. Af Missionær i Santalistan R. Rosenlund.

Det varede temmelig længe, før det gik op for Santalerne, at den store Krig foregik i den samme Verden, som de selv levede i. En og anden af dem kunde jo træffe at faa fat i et Stykke Indpakningspapir af en engelsk eller bengalsk Avis med et Billede af en Flyvemaskine eller en Slagscene, og saa maatte de jo have Besked paa, hvad det var for noget.

Krigens Oprindelse, Berettigelse, Forfærdelighed o. s. v., alle disse Problemer beskæftigede ikke Santalernes Tanker og Sind paa den Maade, som de beskæftigede os Europæere. Det hele var langt enklere. Der var nu Kong Albert, som havde dette her Land og de Marker, som de kalder Belgien, og som havde været i hans Families Besiddelse i mange Aar; og saa kommer Kejser William og vil tage hans Jord fra ham for at komme ind og tage den franske Oversogefogeds (eller peresidets) Land og Jord. Hvorfor skulde han have Lov til det? Nej, det vilde vor Storkonge Georg ikke sidde rolig og se paa, og saa kom „vi” da ogsaa med i Krigen, som ret og rimeligt var.

Men først da disse „vi” begyndte at blive hvervet til et Arbejdskorps til Tjeneste i Mesopotamien, som ligger mange Jernbanestationer og et Verdenshav fra Santallandet, og da nogen Tid efter Hvervningen til Tjeneste i Frankerlandet begyndte, da gik Krigens Virkelighed rigtig op for Santalerne.

I Begyndelsen var de lidt betænkkelige ved at rejse saa langt bort; men den høje Sold lokkede: Tilstrømningen voksede og varede længe efter, at Hvervningen var afsluttet; de, der meldte sig for sent, havde vanskeligt ved at forstaa, at Regeringen ikke kunde blive ved at sende Folk saadan i Ny og Næ.

Saa for de da over Verdenshavet, og Frankrigsfarerne endda længere, nemlig forbi Sinai — at Sinai Bjerg ligger der ganske rolig den Dag i Dag, blev for de Kristne et Slags Bevis for den bibelske Histories Sandhed.

I Frankrig fik de godt med Tøj, varme uldne Klæder, god Mad, meget mere, end de var vant til, god Forplejning og god Behandling i enhver Henseende og fik et Indtryk af, at de var paaskønnet; tænkt, at europæiske Læger tilsaa dem og var venlige imod dem!

Jo, Kong Georg er en god Mand, som har givet Befaling til at hans Undersaatter allesammen skal have god Behandling, derfor er det en Fornøjelse at arbejde for ham og derved hjælpe til med, at disse Germaner kan blive dreven ud af de Marker, som de har stjaalet.

Saadan tænkte de, medens de gik og ryddede op i de erobrede germanske Skyttegrave. En Gang gjorde disse Germaner et Fremstød; da Santalerne hørte Kanontordenen nærme sig og saa de fjendtlige Flyvemaskiner i Luften, blev de jo noget beklemt om Hjertet. En af dem har fortalt mig, at han kastede sig ned paa Jorden og græd og sagde: „Nu bliver min Kone Enke og mine Børn bliver faderløse!” En anden fik sin Arm beskadiget under Jordarbejdet, saa at den maatte amputeres; han skrev hjem til sin Familie: „Jeg har det godt ved Guds Naade og haaber at komme hjem inden saa længe; men min ene Arm lader jeg blive her i Frankerlandet.”

En og anden døde; det var maaske Influenzaen. Hjemme i Santallandet fik Konerne Halvdelen af Maanedslønnen udbetalt, Resten af Lønnen fik Mændene ved deres Tilbagekomst, og mangen en Santal er ved de Penge bleven velhavende.

Det, at de var med, at de ogsaa hjalp til, det har givet disse Santaler en Fornemmelse af at høre med; de føler sig som „romerske Borgere”, saa at sige. Det betyder en Styrkelse af Selvrespekten, som vi Missionærer har al mulig Grund til at glæde os over.

Mangen en Aften sidder nu disse Frankrigsfarere og beretter mærkelige Oplevelser for en beundrende Skare. Hvem ved, om ikke selve disse Beretninger kan vække noget i Sindene, Udølgelsen, Længselen efter et rigere Liv med større Oplevelser, end de har været vant til. Horisonten er bleven stødning, og det kan blive av stor Betydning for det santalske Folkeliv. Jeg skal blot i denne Forbindelse nævne, at der ret pludselig har vist sig en stærk Trang til at faa lært sig det engelske Sprog, Rigets Sprog, for „vi” hører jo ogsaa med. Jo, Krigen faar Betydning ogsaa for Santalfolket; men kun de Kristne har Betingelserne for at kunne faa Gavn af denne opadrivende Strømning, idet de bæres helt op og frem af den; de andre er sunket for dybt i Selvopgivelsen, til at Strømmen kan bære dem op til et rigere Menneskeliv; de vil før eller senere synke ned i det gamle: „Hvad kan det nytte?”

Den Krigsbegivenhed, som greb de kristne Santaler, som jeg har lært at kende, stærkest, var General Allenbys Indtog til Fods gennem Jerusalemns Port.

Da jeg en Søndag i Kirken fortalte om dette, og at nu var Jerusalem igen i de Kristnes Hænder, saa jeg mine Tilhørere saa grebne, som jeg aldrig før havde set dem.

Det, der er sket med de kristne Santaler, er jo dette: Først havde deres egen fattige Historie ført dem til Selvopgivelsens, den ligeglade Fortvivlelsens Rand, men saa kom Bibelhistorien med Kristendommen og førte dem ind i et Liv, hvor der er Udsigter ind i Uendeligheden; og nu i disse Dage er Verdenshistorien kommen dem nær for at belære dem om, at ogsaa de hører med som et nyttigt Led i hele det store Menneskesamfund.

De af dem, som føler dette, er med det samme ved at gøre et stort Skridt frem „ad Sten mod høje Stjerner”.

Kredsmøde. Pacific Kreds afholder sit aarlige delegerede Møde i Easton, Calif., i Dagene fra 5.—9. Novbr. — vil Gud. Aabningsgudstjeneste Onsdag Frmd. Kl. 10½.

Torsdagen den 6te er henlagt som speciel „Ungdomsdag”. Emne vil blive indledet og forhandlet, og Taler holdt med særlig Henblik paa Ungdommen og Ungdomsarbejdet.

Søndagsskolen og dens Arbejde vil faa en Del af Dagen til Drøftelse. Et Emne angaaende denne Gren af vort Arbejde vil blive indledet og drøftet.

Kredsens Emne er: „Retfærdiggørelsen”. (Rom. 3, 19—26.) Menighedens Emne er: „Bønnens Betydning for Menighedslivet”. (Dan. 9, 1—19.)

Menighederne bedes venligst erindre Kredsbestemmelsen, om Indsendelsen til Kassereren, af 10c pr. konfirmeret Menighedsmedlem, til Hjælp til Rejsseudgifters Afholdelse ved Mødet.

Delegater og Præster ventes at give Møde fuldtalligt. Paa Kredsens Vegne. O. R. Olsen, Formand.

Immanuel dansk ev. luth. Menighed, Easton, Calif., indbyder alle Venner fra fjern og nær til at deltage med os i disse Højtidsdage. De bedes at meddele deres Komme til Mr. P. J. Lønberg, Oleander, P. O., Calif., inden 1. November.

Paa Menighedens Vegne. A. P. Hansen, Præst.

En enestaaende Anledning til at købe en Stock-Farm i nordlige Minnesota.

1000 Acres af tildels „improved” og helt „improved” Farm, god Beliggenhed, 8½ Mil til gode Markeder, alt af 640 Acres er indhegnet til Faar og Kvæg, vandet ved et Vandløb fuld af Fisk, 40 Acres Ager, 100 Acres Eng, det giver 200 Tons godt Hø. Godt Hus, samt Stald og andre Bygninger. Til \$35 pr. Acre. \$5000 kan købe, Resten paa lette Vilkaar. Skriv til

FRANK P. MORNEAU, Milaca, Minn.

IMPROVED FARM

til Salg i østlige Del af Norman Co., Nordvest Minnesota, rig Jordbund, rent Vand, sundt Klima, skandinaviske Settlementer, gode Bygninger, velstaaende Farmere. Pris \$60 til \$80 pr. Acre. Skriv efter Prislister.

C.E. Petersen, Twin Valley, Minn.

TIL SALG.

Adskillige gode Farme fra 40 til 640 Acres, nær den smukke By, New Richmond, Wis., i St. Croix Co., et af de bedste Countier i Staten for Mejeridrift og al Slags Agerbrug. Besøg mig og se Majsen og Kløver gro. Skriv efter Liste paa Farme.

B. Mc Dermott, New Richmond, Wis.

ALBERTA SCANDINAVIAN LAND CO., Ltd.

Intet bedre, men dyrere Land kan faas, end vi har tilsalgs i Central og det nordlige Alberta. Skriv til os for Oplysninger.

Alberta Scandinavian Land Co., 111—112 Adams Bldg. EDMONTON, ALBERTA.

FARM TIL SALG.

Paa Grund af Alderdomssvaghed sælges min „40 Acres Farm”, ¾ Mil fra Elko, Minn. 7 Værelses Hus, 28x30 „Barn”, „med Kælderstald”, „Granary”, „Corncrib”, Hønselus, Brændehus m. m. Godt Kildevand, som stadig løber i en Beholder hvortil Kreaturerne har Adgang. Farmen egner sig godt til Kreaturavl. Pris \$125 pr. Acre. \$1500 kontant, Resten til 5%. Skriv til Ejeren

RASMUS MILLER, Elko, Minn., Rt. 1.

TIL SALG.

Det er et Godtkøb, og jeg ved det. 240 Acres. 40 Acres liden Tømmer og Græsgange, rindende Vand, godt Hus, ny Kælderstald, som kostede \$4,500. Alle nødvendige Udbygninger, 25 Mil til St. Paul, 3 Mil til to Byer og nær Skole. Undersøg. \$80 pr. Acre. Skriv paa Engelsk efter Liste af andre Farme. J. M. Hagan. New Richmond, Wis.

BILES LAND CO.,

73 Acres i Frankfort Township, Pepin County, Wisconsin, 8 Mil fra Pepin Wis., ved C. B. & Q Banen, 2 Mil fra god Butik, tre kvart Mil til Skole og Kirke, Fløde- og Postrute — Telefon. Landet ligger svagt bølgeomigt, 55 Acres kan pløjes, 35 Acres under Dyrkning, Resten Græsgange og træbevokset, alt indhegnet med „Woven Wire” for Faar og Svin. Udmerket Lerjordbund i Kløver Distriktet, hvor der aldrig har været en Misvæxt. God Æblehave. Fem Værelses-„Frame”-Hus i god Stand, stor Stenkelder, ret god „Log”-Stald stor nok til 12 Stk. Kvæg, godt Høhus, Granary 18x24 „frame”, „frame” Hønselus og Maskinskur. Overtagelse den 15de September 1919. To (2) gode, murede Cisterne med Vandfiltrum. Paa Grund af Dødsfald af en Slægtning til den nuværende Ejer, har denne en stor Farm i Minnesota at tilse. Denne Farm er sat til en Pris, der er mindst 20 pr. Cent under Værdien. Vil sælge for \$5850. — \$4000 kontant, Resten til 6 pct.

Durand, Wisconsin.

Mayer HONORBILT SKO For hele Familien For Mode, Pasning og Brug kjøb Spørg Kjøbmanden efter Mayer Sko. Se efter „Handelsmærket paa Saalen. F. MAYER BOOT & SHOE CO. Milwaukee, Wis.

